

Nieuwe gezichten en eeuwige kandidaten: De vernieuwingsgraad van Vlaamse kandidaten bij de verkiezingen van 9 juni 2024

Gertjan Muyters

Bart Maddens

Toine Paulissen

Belangrijkste Resultaten

- 54,2% van de kandidaten op de lijsten in Vlaanderen is nieuw in de zin dat ze nog nooit eerder kandidaat waren (bekeken vanaf de verkiezingen van 1981). Dit cijfer is iets lager dan in 2019, toen het nog 57,6% bedroeg.
- De vernieuwingsgraad is het hoogst bij het Vlaams Belang (58,7%) en het laagst bij Open VLD (52,6%) en Vooruit (50,3%). Dit is anders dan in 2019, toen het Vlaams Belang, met 53,9%, een van de partijen was met de laagste vernieuwingsgraad.
- De gemiddelde kandidaat was al één keer eerder kandidaat en komt nu dus voor de tweede keer op. Bij de Vooruit-kandidaten is het totale aantal kandidaatstellingen het hoogst, gemiddeld 2,32 keer.
- Het aandeel nieuwe kandidaten ligt niet veel hoger bij de vrouwen (55%) dan bij de mannen (53,4%). Met andere woorden, de vrouwelijke kandidaten worden niet substantieel meer vervangen dan de mannelijke. Ook dat is anders dan in 2019. Toen was het aandeel nieuwe kandidaten bij de vrouwen (61,6%) beduidend hoger dan bij de mannen (53,8%).
- Bij de opvolgers zijn er beduidend meer nieuwe kandidaten (64,2%) dan bij de effectieven (48,2%).
- Slechts zes procent (5,9%) van de kandidaten was ook al eens kandidaat in de vorige eeuw. Dit aandeel 'eeuwige' kandidaten is het grootst bij het Vlaams Belang (7,3%). Met andere woorden, de uiterst-rechtse partij combineert een aanzienlijke vernieuwingsgraad (zie hoger) met een relatief grote aanwezigheid van zeer oudgedienden.
- Hoger vermelde resultaten hebben geen betrekking op de PVDA, aangezien we voor die partij enkel gegevens hebben vanaf 2014. Op basis daarvan zien we wel dat de vernieuwingsgraad hoog is bij die partij. 68,2% van de PVDA-kandidaten is nieuw, bekeken vanaf 2014.

Inleiding

Er wordt vaak gezegd dat het tijdens de regionale, nationale én Europese verkiezingen van 9 juni 2024 aan de kiezer is om de kaarten te schudden. Echter, nu de kieslijsten met kandidaten van de verschillende politieke partijen ingediend zijn, hebben de partijen reeds een zeer belangrijke ‘keuze voor de keuze’ gemaakt, door te bepalen welke kandidaten op de lijsten zullen staan.

Het opstellen van de kieslijsten is dus essentieel in elke parlementaire democratie. Meer zelfs, de mate waarin nieuwe kandidaten, die zich nog nooit eerder verkiesbaar stelden voor een wetgevende verkiezing, terug te vinden zijn op de lijsten wordt vaak gezien als een indicator voor het dynamische karakter van de parlementaire democratie en de mate van vernieuwing en aanpassingsvermogen aan nieuwe maatschappelijke omstandigheden.

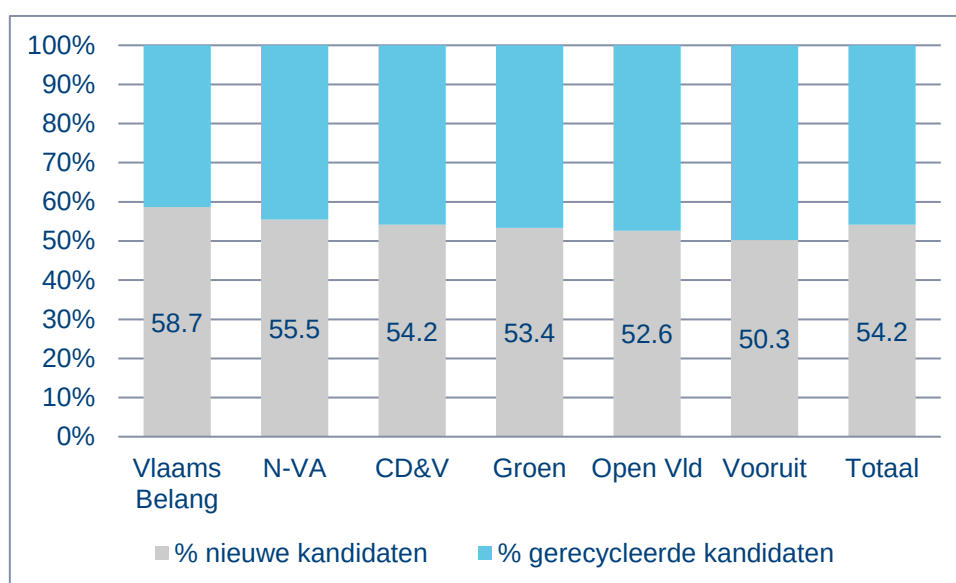
Een partij die in Vlaanderen en Brussel volledige lijsten wil indienen moet in totaal 409 kandidaten zien te vinden. Ook al doen ze inspanningen om nieuwe kandidaten te rekruteren, partijen zullen in de praktijk toch in grote mate moeten terugvallen op oudgedienden. Het is ook veiliger voor de partijen om vaste electorale waarden opnieuw op de lijst te zetten. Dit is dus voor elke partij een moeilijke evenwichtsoefening tussen vernieuwing van de lijsten en continuïteit. In deze nota gaan we na hoe groot de vernieuwingsgraad is, en hoe dit verschilt tussen de partijen en volgens geslacht.

Onze data over de kandidaten van de Vlaamse politieke partijen bij verkiezingen gaan terug tot 1981. Dit laat ons toe om na te gaan welke kandidaten voor de allereerste keer deelnemen aan wetgevende verkiezingen. We hebben gegevens over de kandidaten van alle partijen die tijdens de legislatuur voorafgaand aan de betrokken verkiezing vertegenwoordigd waren in een van de Belgische parlementen. Dit betekent dat heel kleine partijen uit de boot vallen, en dus ook tot en met 2010 de PVDA. Deze partij kunnen we dus niet opnemen in de algemene analyse, maar we bespreken wel apart de vernieuwingsgraad van de PVDA vanaf 2014.

1 NIEUWE GEZICHTEN: HOEVEEL NIEUWE KANDIDATEN ZIJN ER ?

54,2% van alle kandidaten van de Vlaamse politieke partijen is nieuw: deze kandidaten hebben nog nooit eerder deelgenomen aan wetgevende verkiezingen. Ter vergelijking, in 2019 bedroeg dit 57,6%.

Figuur 1: Vernieuwingsgraad van kandidaten op lijsten van Vlaamse politieke partijen, per partij in 2024.

Dit percentage nieuwe kandidaten ligt zowel bij Vooruit, Open Vld, Groen en CD&V tussen de 50% en 55% (Figuur 1). N-VA volgt met een aandeel nieuwe kandidaten net boven de 55%. Met 58,7% is het percentage nieuwe kandidaten het hoogst bij Vlaams Belang. De traditionele partijen laten dus het laagste aandeel nieuwe kandidaten optekenen, terwijl vooral de uiterst-rechtse partij een inspanning lijkt te hebben geleverd om nieuwe kandidaten op hun lijst te plaatsen. Voor zover we kunnen zien, lijkt ook de vernieuwingsgraad bij de PVDA vrij hoog. 68,2% van de PVDA-kandidaten is nieuw, maar zoals gezegd kunnen we daarbij geen rekening houden met de PVDA-lijsten van voor 2014.

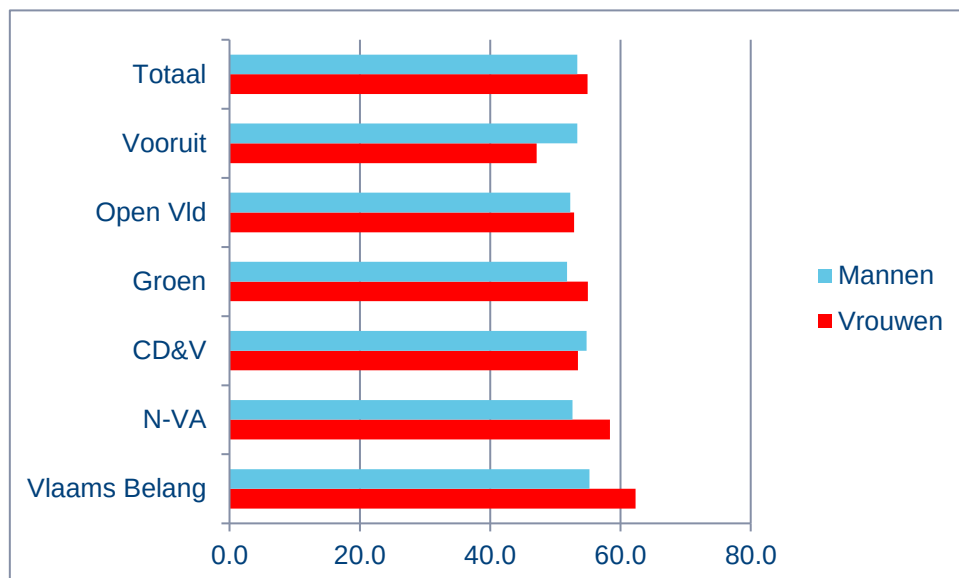
Het verschil met de traditionele partijen is des te meer frappant wanneer we vergelijken met het percentage nieuwe kandidaten in 2019. Toen schommelde dit zowel bij Vooruit, CD&V, Groen en Open Vld rond de 60% en lag de

vernieuwingsgraad net een stuk lager bij Vlaams Belang (53,9%). Een mogelijke verklaring hiervoor kan gezocht worden in de gunstige electorale wind waarop het Vlaams Belang lijkt te surfen in 2024. Dat maakt het immers gemakkelijker voor deze partij om nieuwe kandidaten te rekruteren.

Traditionele partijen, die eerder in de verdrukking zijn op electoraal vlak, lijken zich dan weer meer risico-avers op te stellen en recyclen als het ware kandidaten die in het verleden succesvol waren. Daarnaast kan deze vaststelling ook een signaal zijn dat uiterst-rechts ‘normaliseert’, waardoor mensen zich gemakkelijker uiten als sympathisant van die partij. Dat zou dan betekenen dat de pool van potentiële kandidaten voor deze partijen toeneemt, waardoor het eenvoudiger is om nieuwe kandidaten op de lijsten te plaatsen.

Wanneer we verder een opdeling maken naargelang gender (Figuur 2), merken we op dat het aandeel nieuwe kandidaten niet veel hoger ligt bij de vrouwen (55%) dan bij de mannen (53,4%). Ook dat is anders dan in 2019. Toen bedroeg het aandeel nieuwe kandidaten bij de vrouwen 61,6% en bij de mannen 53,8%.

Figuur 2: Vernieuwingsgraad van kandidaten op lijsten van Vlaamse politieke partijen, per partij, naargelang gender, in 2024.

Vanuit het perspectief van gelijke gendervertegenwoordiging lijkt dit een gunstige evolutie. Het zou immers niet goed zijn mochten vrouwelijke kandidaten voortdurend worden vervangen, terwijl mannen de kans krijgen om verkiezing na verkiezing een politieke carrière uit te bouwen. We zien echter dat vrouwen nu ook meer de kans krijgen om electorale ervaring op te bouwen.

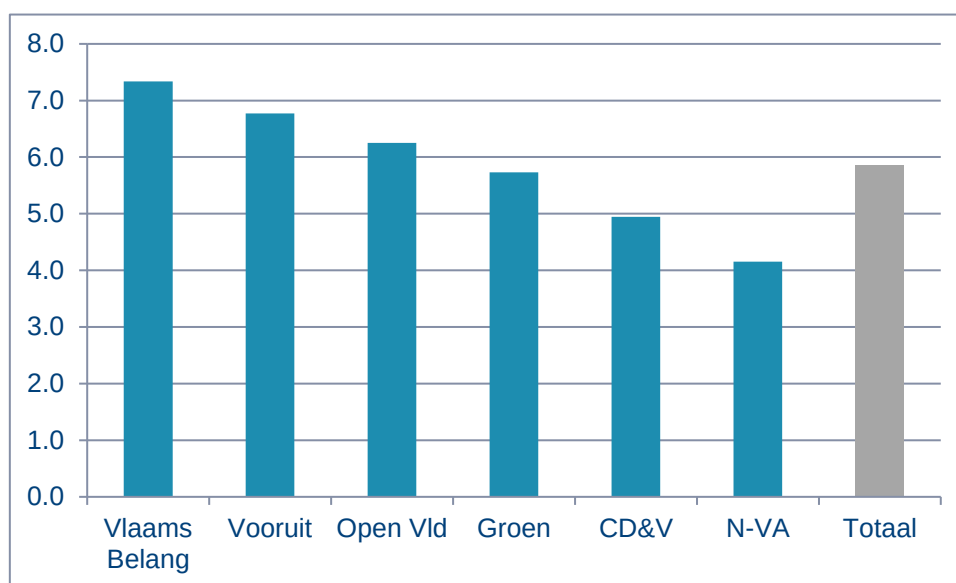
Er zijn echter duidelijke partijverschillen op te tekenen wat betreft de mate waarin vrouwelijke en mannelijke kandidaten vervangen worden. Terwijl bij Open Vld, Groen en des te meer bij N-VA en Vlaams Belang de vernieuwingsgraad hoger is bij vrouwen dan bij mannen, is dat omgekeerd bij CD&V en zeker bij Vooruit. Het zijn dus vooral de twee rechtse partijen die de vrouwelijke kandidaten meer vervangen, maar enigszins verrassend worden die gevolgd door Groen.

Zoals verwacht zijn de gerecycleerde kandidaten gemiddeld ouder dan de nieuwe kandidaten: de gerecycleerde kandidaten zijn gemiddeld 51 jaar (tegenover 49,4 jaar in 2019), de nieuwe 44,1 (tegenover 41,2 in 2019). Tot slot ligt de vernieuwingsgraad een stuk hoger bij de opvolgers (64,2%) dan bij de effectieve kandidaten (48,2%). Dit is vergelijkbaar met 2019. Toen bedroeg de vernieuwingsgraad respectievelijk 64,8% en 53,5%.

2 EEUWIGE KANDIDATEN: HOEVEEL KANDIDATEN WAREN ER AL BIJ IN DE VORIGE EEUW?

Aan het andere uiterste van de nieuwe kandidaten staan de kandidaten die al heel lang meedraaien. We hebben onderzocht welke kandidaten al in de vorige eeuw (dus tot en met 1999) aan de verkiezingen deelnamen. Grosso modo gaat het dan om kandidaten die er ook al bij waren tijdens een vorig leven van hun partij, toen Groen nog Agalev was, CD&V nog CVP, N-VA nog Volksunie, Vlaams Belang nog Vlaams Blok, Vooruit nog SP en Open Vld nog VLD. In totaal zijn 5,9% van de kandidaten die in 2024 op een lijst staan van een Vlaamse politieke partij voor de eerste keer opgekomen in 1999 of vroeger (in 2019 bedroeg dit nog 10,1%, wat evident hoger is). Figuur 3 toont dit cijfer ook per partij afzonderlijk.

Figuur 3: Eeuwige kandidaten (eerste kandidatuur in 1999 of vroeger), in %.

Het aandeel 'eeuwige kandidaten' is het hoogst bij Vlaams Belang (7,3%), terwijl de vernieuwingsgraad voor deze partij eveneens het hoogste is¹. In 2024 lijkt er bij Vlaams Belang dus sprake van de meest uitgesproken mix van nieuwe kandidaten enerzijds en 'eeuwige kandidaten' anderzijds. Dit grote aantal oudgedienden op de

¹ PVDA buiten beschouwing gelaten (68,2%).

Vlaams Belang-lijsten verklaart mee waarom de partij, ondanks een relatief grote vernieuwingsgraad, toch ook de partij is met de oudste kandidaten.²

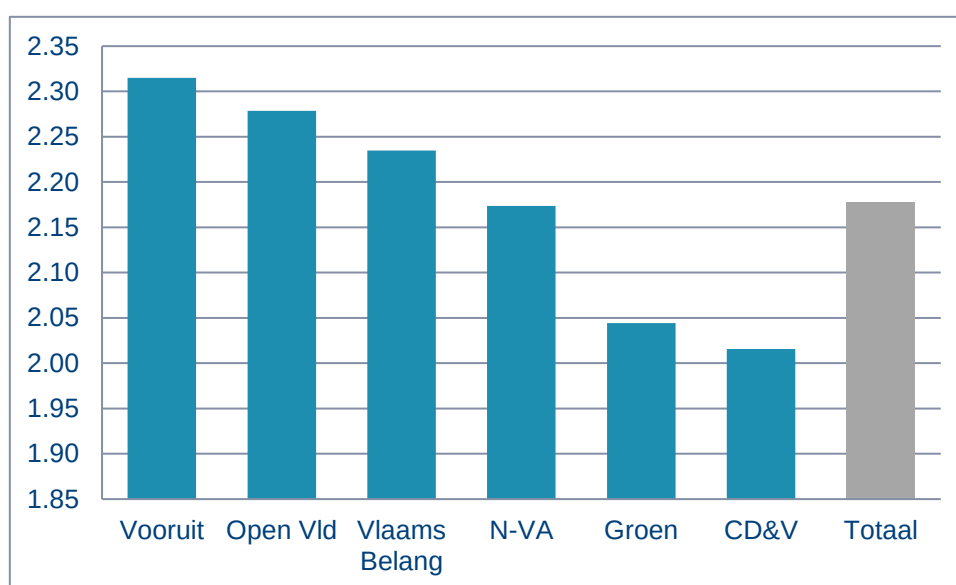
In 2019 was het aandeel 'eeuwige kandidaten' bij Vlaams Belang ook uitgesproken het hoogst van alle partijen (14%). Verder was in 2019 CD&V de tweede partijen wat betreft het aandeel 'eeuwige kandidaten' (11,8%), terwijl ze in 2024 slechts het vijfde hoogste aandeel 'eeuwige kandidaten' op hun lijsten plaatsten (4,9%). Meer specifiek volgt na Vlaams belang Vooruit (6,8%), Open Vld (6,3%), Groen (5,7%), CD&V (4,9%) en N-VA (4,2%).

² Zie Paulissen, T., Maddens, B. & Put, G. (2024). De evolutie van het profiel van de Vlaamse kandidaten voor de Kamerverkiezingen van 1987 tot en met 2024. Beschikbaar via <https://soc.kuleuven.be/io/onderzoek/verkiezingen/pdf-1/nota-profiel-van-de-kandidaten-1987-2024.pdf>

3 ELECTORALE ERVARING: VOOR DE HOEVEELSTE KEER KOMT DE GEMIDDELDE KANDIDAAT OP?

Deze insteek van de ‘eeuwige kandidaten’ doet de vraag rijzen wat nu het precieze aantal verkiezingsdeelnames is van een typische kandidaat. In Figuur 4 zien we dat de gemiddelde kandidaat in 2024 bij benadering voor de tweede keer opkomt (2,18 keer).

Figuur 4: Gemiddeld aantal verkiezingsdeelnames van de kandidaten in 2024.

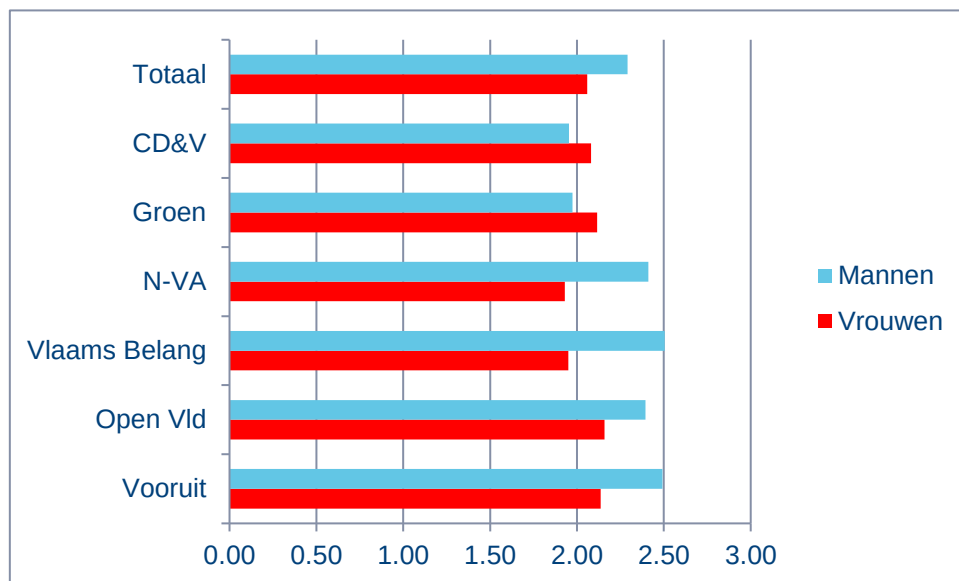
Bij Vooruit beschikken de kandidaten gemiddeld genomen over het meeste electorale ervaring (2,32 keer). Daarna volgen Open Vld (2,28 keer), Vlaams Belang (2,23 keer) en N-VA (2,17 keer). Tot slot volgen Groen en CD&V, die met respectievelijk 2,04 keer en 2,02 keer onder de gemiddelde electorale ervaring blijven³. Vooruit is de partij met de laagste vernieuwingsgraad én de hoogste gemiddelde electorale senioriteit, wat uiteraard logisch samengaat.

Wanneer we een opsplitsing maken naargelang gender (Figuur 5), valt op dat de gemiddelde mannelijke kandidaat reeds vaker is opgekomen en dus meer electorale ervaring heeft. Dit nuanceert het vanuit een gelijkheidsperspectief hoopgevende

³ Het gemiddeld aantal kandidaatstellingen van een kandidaat van PVDA bedraagt 1,41.

resultaat van hierboven waarbij de genderbias in de vernieuwingsgraad duidelijk afnam in 2024 in vergelijking met 2019. Immers, wanneer er na quota-introductie wel evenveel vrouwelijke kandidaten op de lijsten staan dan mannelijke, maar deze kandidaten gemiddeld genomen over minder electorale ervaring beschikken, is het weinig waarschijnlijk dat de door verschillende partijen naar voor geschoven pariteitsdoelstelling in gendervertegenwoordiging effectief behaald wordt.

Figuur 5: Gemiddeld aantal verkiezingsdeelnames van de kandidaten in 2024, naargelang gender.

Opnieuw zijn er opmerkelijke verschillen tussen de partijen. De mannelijke ervaringsbias is het meest uitgesproken bij Vlaams Belang en N-VA, gevolgd door Vooruit en Open Vld. Daarentegen is er bij CD&V en Groen een – weliswaar eerder klein – verschil in de andere richting. Bij deze partijen is de gemiddelde electorale ervaring iets groter bij de vrouwelijke kandidaten op de lijst. Tot slot valt op bij Vooruit dat ondanks de hogere vernieuwingsgraad bij mannen vs. vrouwen, de gemiddelde ervaring van de mannelijke kandidaten hier duidelijk hoger ligt dan bij de vrouwelijke kandidaten.

INSTITUUT VOOR DE OVERHEID
Parkstraat 45
3000 LEUVEN, België
www.kuleuven.be